

Posudek na doktorskou disertační práci PhDr. Karla Straky

„S cílem jednotného usměrnění všech sil. Činnost vlády a Nejvyšší rady obrany státu v letech 1932-1938“ Praha 2007 stran 571

Disertant PhDr. Karel Straka přistoupil ke zpracování doktorské disertace po důkladné přípravě. V celé řadě prací, které již publikoval, osvědčoval schopnost zkompletovat relevantní heuristickou základnu, opřenou o rozsáhlé archivní výzkumy i znalost dalších pramenů a literatury domácí i zahraniční provenience. S touto výbavou a rostoucí erudicí přistoupil ke zpracování tématu, které sice vymezil analýzou činnosti vlády a Nejvyšší rady obrany státu (NROS) v letech 1932 – 1938, ale ve skutečnosti představil v naší historiografii zatím ojedinělý pokus komplexněji posoudit otázky obranyschopnosti Československé republiky v době jejího ohrožení.

V úvodních pasážích doktorské práce prezentuje Karel Straka zasvěcený a otevřeně kritický postoj k dosavadní literatuře vztahující se k tématu a to domácí i zahraniční provenience. Neváhá se kriticky vyrovnat s díly uznávaných autorit, přesvědčivě charakterizuje výběr archivních fondů z řady archivů, z nichž vytěžil jádro svého badatelského přínosu. Přesvědčivě vymezuje svůj přínos k tématu a k němu váže stanovení cílů práce. Chybí mi snad jedině: jasné zdůvodnění jejího vnitřního členění, které se mi však jeví jako logické a svou strukturou odpovídající autorových záměrů. Závěrečná pátá kapitola práce má charakter podrobného fundovaného exkurzu a soudím, že takto měl být i označen.

Původnímu pramennému výzkumu možno vytknout snad jen jednu významnější položku - systematické prozkoumání těsnopiseckých záznamů jednání Poslanecké sněmovny a Senátu Národního shromáždění Československé republiky, dnes navíc zpřístupněných na internetových stránkách (autor o tom ví, jak vyplývá z citace, kterou použil). Tyto pramenné materiály by mu umožnily bližší a autentický vhled do stanovisek politických stran jak ke klíčovým zákonným normám, tak i k dalším otázkám obrany státu. Přitom s jistou licencí platí, že ČSR „byla státem politických stran“ a disertant na několika místech své práce sám dokázal jak její otevření ke stanoviskům politických stran jeho výkladu pomohlo (viz dobré charakteristiky postojů SDP, nebo postřehy o situaci v agrární straně). V této souvislosti nacházím jistý deficit v použité literatuře. Chybí například soudobá Berdychova publikace o politických stranách a obraně státu, chybí rovněž některé důležité tituly komunistické historiografie (Vávra), z nichž je zřejmé, jak vnitřně rozporný byl vztah KSČ k otázkám obrany státu (viz práce Ladislava Niklíčka, Dilema československých komunistů). Ale i stanoviska dalších koaličních stran včetně stran hradních zůstala nepokryta pramenným výzkumem a proto nebyla ani v přehledné podobě v práci naznačena a zhodnocena. Pečlivý rozbor činnosti NROS ovšem disertace prezentuje, a tak jednotliví ústavní činitelé, členové NROS zároveň zastupující i politické strany, autorově pozornosti neunikli. Připomínám, že pro moderně koncipované „vojenské dějiny“ do budoucna ani tato problematika nesmí zůstat tabu jako „nepatřičně zpolitizovaná“.

První velký celek disertační práce prezentuje úvodní kapitola analyzující souvislosti a vlivy mezinárodní a vojenskostrategické situace v Evropě v letech 1932 – 1935 na rozhodnutí zdokonalit obranný systém Československého státu mimo jiné vznikem Nejvyšší rady obrany státu s cílem „jednotného usměrnění všech sil“. Autor po důkladném pramenném výzkumu doložil, že klíčová rozhodnutí nepadla v důsledku bezprostřední reakce na nástup Hitlera k moci v sousedním Německu, ale že tento proces byl už reakcí na podněty staršího data, především na ztroskotání mezinárodní odzbrojovací konference a s tím související labilní

pozice koncepce kolektivní bezpečnosti v Evropě. Do tohoto kontextu disertant zasadil rozbor problematiky samotného vzniku NROS a podrobil analýze její činnosti i v letech následujících, až do roku 1935. Učinil tak způsobem, který v dosavadní historiografické produkci nemá srovnání. Důležitá přitom je, že vojenská složka reagovala nejen podnětem ke vzniku NROS, ale i k zahájení procesu modernizace Československé armády a to rovněž s předstihem ve srovnání se sousedními státy Německem, Rakouskem i Maďarskem. Disertant si vytkl za cíl korigovat obecně tradovaný názor, že se ČSR začala účinně připravovat ke své obraně proti vnější agresi až od roku 1933. Podařilo se mu to s plným úspěchem.

V úvodní kapitole je obsažena i analýza řešení takových otázek jako byly metody válečného nasazení Čs. armády, problematika zákonné úpravy délky vojenské služby a ročního kontingentu branců anebo role NROS jako inspirátorky řešení otázek jako obrany proti leteckým útokům. Podotýkám, že i k těmto otázkám se vedla diskuse v tisku politických stran.

Druhá kapitola se věnuje problematice vlivu obsazení demilitarizovaného pásma v Porýní hitlerovským Německem v březnu 1936 na proměny činnosti NROS, která na tento fakt oprávněně reagovala jako na výrazný komponent zhoršení bezpečnostní situace Československa. V této souvislosti autor doložil československou podporu případnému francouzskému zákroku a konkrétnímu rozboru podrobil opatření československé vlády na podporu růstu počtu důstojníků a rotmistrů a poté i dělesloužících poddůstojníků. Poukázal na usnesení NROS sloužící zabezpečení armády výzbrojí a materiálem. Zvláštní pozornost věnoval i problematice programových zásad výstavby stálého opevnění. Bravurně se vyrovnal s hodnocením dosavadního historiografického obrazu. Podle něho novější vědecké poznatky nasvědčují faktu, že prvotní a rozhodující podnět k opevňování čs. hranic na domácí půdě nevznikl v kruzích Hlavního štábu čs. armády, ale přišel ze spojenecké Francie (str. 88). Disertant analyzuje konkrétní průběh jednání mezi představiteli francouzské armády a československé armády v červnu 1934 a dokládá, že francouzští vojenští činitelé považovali za vhodné opevnit jen menší, ale významnou část hranic. Na ostatních úsecích hranic počítali s pružnou obranou a nepřicházeli tedy se strnulou doktrínou (str. 92).

Tato kapitola přináší i některá dílčí cenná zjištění. Mám tu na mysli roli ministra obrany Machníka nebo poukázání na problematiku těch podnikatelských subjektů, které měly zaměstnance, kteří neskýtali záruku státní spolehlivosti a proto se nemohly podílet na pracích pro armádu.

Třetí kapitola, která nese název „Úsilí NROS a vlády Československé republiky v roce 1937“, se zabývá hlavními problémy obrany republiky. Důležité je autorovo zjištění, že „rok 1937 prohloubil rozpor mezi politickým aliančním závazkem a stanoviskem nejvyššího francouzského velení. Vysocí představitelé francouzského Generálního štábu dali koncem roku 1937 najevo svou neochotu riskovat ztrátu sil a prostředků v konfliktu, který by byl vyvolán německým vpádem do Československa“. Suverénně jsou prezentovány vztahy mezi NROS a čs. zbrojním průmyslem 1936 – 1938 a podobně též problematika k obraně a ochraně civilní sféry v systému obrany státu. Vyslovené novum přináší pohled na souvislosti vědy a výzkumu s obranou země, přičemž je tato problematika opřena o zcela původní a důkladnou analýzu činnosti Vojenského ústavu vědeckého. Zajímavé jsou pasáže o výstavbě železničních tratí strategického významu na Podkarpatské Rusi a východním Slovensku, které měly zajistit propojení na košicko-bohumínskou dráhu (str. 273-274).

Čtvrtá kapitola nazvaná „Republika v ohrožení“ sleduje činnost systému obrany v kritickém roce 1938. Přináší rozbor reakcí vlády NROS a vojenského velení na anšlus Rakouska

(nuance v postojích koaličních politických stran se neberou v potaz) a poté následuje jedna z klíčových podkapitol – mimořádná vojenská opatření v květnu 1938 a jejich důsledky pro obranu ČSR. Disertant se spolehlivě orientuje v rozsáhlé literatuře k této problematice (poněkud opomíjí práce k SOS) je dobře orientován a informován o zpravodajských aktivitách, ale jeho hodnocení důsledků pro obranu a celkovou pozici ČSR jednu dimenzi postrádá : ČSR demonstrovala své odhodlání k účinné obraně a postavila tím alternativu k převládající problematice usmiřování. A to byl pro odpůrce této politiky cenný vklad a morální impuls v dimenzi celé demokratické Evropy. Synchronizace s petiční akcí – v čs. podmínkách – není vůbec náhodná.

Disertační práce se fundovaně zabývá hodnocením branné pohotovosti státu v září 1938, nevyhýbá se ani hodnocení stavu CPO či zlepšení připravenosti armády v souvislosti s vydáním nového mobilizačního předpisu z 28. 6. 1938. Ale každý čtenář této práce uvítá především kritické a důkladné zhodnocení podílu vojenského velení na rozhodnutích prezidenta, vlády, ale také dalších držitelů politické moci – předsedů koaličních politických stran na přijetí mnichovské dohody.

Závěrem konstatuji, že disertační práce Karla Straky jako celek nesporně překračuje běžnou úroveň prací tohoto druhu. Vykazuje vysokou kvalitu heuristické práce, metodickou a stylistickou vyzrálou (drobná stylistická opomenutí – např. opakování na str. 502 atp. jsou spíše výjimečná). Disertace Karla Straky je přínosná jak v koncepčním tak faktografickém ohledu. Proto s plnou odpovědností doporučuji, aby se stala podkladem pro přiznání vědecké hodnosti PhD.

V Praze dne 28. 5. 2007

prof. PhDr. Jan Kuklík, eSc.

